

Дискусия

Д О
МИНИСТЪРА НА ОБРАЗОВАНИЕТО,
МЛАДЕЖТА И НАУКАТА
Г-ЖА ЙОРДАНКА ФАНДЪКОВА

ОТВОРЕНО ПИСМО

от университетски преподаватели по География
и учители по „География и Икономика“
в средните училища на страната

Уважаема г-жо Министър,

Мотивите ни за Отворено писмо до Вас са, че за втора година, най-предпочитаният избираем матуритетен предмет е „География и икономика“.

Въпреки, че натрупаният опит е все още недостатъчен, могат да се направят някои сравнения и изводи. На базата на тези заключения трябва да се формулират препоръки за действия, целящи усъвършенстване на учебно-възпитателния процес в българското училище и в частност по предмета „География и икономика“. Като представители на научното и образователното направление по География и „География и икономика“ сме отговорни да изразим публично нашата позиция. Заедно с това настояваме съвместно да се обсъдят направените конкретни предложения. Ние ги считаме за обосновани и целесъобразни.

Общоразвистно е, че през изминалата учебна година броят на учениците избрали този учебен предмет, рязко се увеличил. Не можем да се съгласим с официалната позиция на МОН от м. юни 2009 г., че масовият избор на втори матуритетен предмет – „География и икономика“ се дължи на следните причини:

- че е по-лесен в сравнение с другите учебни предмети;

- че съществува нещо „нередно“ в тенденцията за увеличаване броя на учениците, избрали предмета като втора матура.

Като втори акцент се коментират слабите резултати по „География и икономика“ и се посочват някои от причините за това:

- недостатъчна подготовка;
- липса на базови знания по учебния предмет;
- разчитане повече на общата култура и предпостави за постигане на по-висока оценка с по-малко знания.

Интересът на учениците към учебния предмет „География и икономика“ може да бъде обяснен със следните основания:

- Географията е единствената наука, която се изучава в училище като самостоятелен учебен предмет, който формира комплексна картина на света, в неговото единство и многообразие. Тя е единствената наука, която свързва най-пряко знанията за природата, обществото и динамично развиващата се икономика. Макар и начални, се придобиват практически-приложни знания на заобикалящия ни свят, включително и умения и компетенции за пространствена и секторна ориентация в организацията на общественния живот и производствената дейност на хората

- Географията и икономиката интегрира знания и умения от други научни области и поддържа важния и необходим трансфер на знания от различни сфери на човешката дейност, а това позволява на зрелостниците да си обясняват по-добре процесите и явленията в природата и обществото;

- Географията е наука, която позволява знанието у учениците да има не само и не толкова абстрактно-логичен характер, както при математика, физика, химия, философия, а формира нагледна предметно-образна представа за обектите, процесите и явленията в природата и в обществото, за връзката на човека с природата и влиянието на човека върху природата. Тази представа позволява на младите хора по-добре да се ориентират пространствено не само в собствената си страна, но и в Европейския съюз и в глобалното пространство на нашата планета;

Огромната част от зрелостниците, които избират „География и икономика“ за втори държавен зрелостен изпит интуитивно усещат възможността да реализират своята култура, опирайки се на знанията по други учебни предмети, които са акумулирани в географското знание, да използват усвоената и затвърдена предметно-образна представа за света на различни равнища (глобално, регионално, национално, локално).

Истината е, че предметът е изключително атрактивен за учениците и формира една много важна част от общата им култура. За съжаление в повечето случаи този интерес е повърхностен и не е подплатен със задълбочени географски знания. Доказателство за това е и фактът, че не малко ученици избрали предмета "География и икономика" са се „провалили“ на матурата, а резултатите като цяло са по-ниски в сравнение с предходната година. Те са индикация за множеството проблеми, наслоени през годините. По-важните от тях са следните:

1. Подценяване и пренебрегване на ролята и мястото на учебния предмет „География и Икономика“ в цялостния учебно-образователен процес на българското училище.

От 8. до 12. клас на средното образование (според Наредба № 6 от 2001 г.) "География и икономика" като задължителен учебен предмет в общообразователните училища се изучава **само в 159 учебни часа**. При въвеждането на този хорариум се предвижда определяне на минимум от учебни часове за явяване на държавни зрелостни изпити, което по късно МОН неясно защо отмени. Ще посочим, че този лимитиран минимум от часове бе значително по-голям от сега действащия хорариум.

Хорариумът учебни часове е под критичния минимум за обучение. В най-голяма степен това се отнася за задължителната подготовка на учениците. Тя се формира от съдържанието на отделните учебни предмети, а степента на неговото овладяване се проверява и оценява чрез държавните зрелостни изпити.

В резултат се стига до **неравнопоставеност на учебния предмет "География и икономика" и на учениците, предпочели този учебен предмет като избираем на държавните зрелостни изпити, в сравнение с други матурирети предмети.**

Ще посочим само, че в една езиково профилирана гимназия съответният чужд език се изучава средно от 8. до 12. клас по 10-12 учебни часа или за 5 години около 2100 учебни часа. Немаловажна подробност е, че част от часовете по "География и икономика" в профилираните езикови училища се провеждат на чужд език (обикновено тези учители нямат необходимата професионална квалификация). В тези часове учениците усвояват основно термини и нови думи, свързани с учебното съдържание по "География и икономика". Извършените анализи и оценки показват, че в масовия случай учениците не разбират и не усвояват новото географско учебно съдържание. Подобна е ситуацията и в математическите гимназии, гимназиите по бизнес и икономика, природоматематическите гимназии и професионалните гимназии (в тях също се акцентира върху специални предмети). Следователно неравнопоставеността на учебния предмет "География и икономика" е друг, реален проблем в обучението и въз-

питанието на учениците в българското училище.

Той е неравнопоставен дори спрямо предметите от своята образователна област – "Обществени науки и гражданско образование". Дразтичен е дисбалансът на броя часове по учебните предмети "История и цивилизация" и "География и икономика". Според Наредба № 6 от 2001 г. от 5. до 12. клас задължителната подготовка по "История и цивилизация" е 454 учебни часа, а по "География и икономика" за същите класове – **само 312 учебни часа** или 68.7% от хорариума по история. Определянето на седмичен хорариум от 1,5 учебни часа за усвояване на задължителни знания (5-8 клас), не позволява провеждане на системен учебен процес и практически не може да се преподаде утвърденото учебно съдържание през срока, в който обучението е регламентирано с един учебен час седмично. Това е една от съществените причини, правещи невъзможно системното и последователно овладяване на нови знания от учениците. Хипотезата, че това може да се компенсира с повече учебни часове за ЗИП е несъстоятелна и практически не дава положителни резултати. Само в гимназиалния етап (9.-12. клас) часовете за обучение по "История и цивилизация" за задължителна подготовка, **са два пъти повече** от тези по "География и икономика" (съотношението е 216:108 по Наредба № 6/2001 г.).

Сега действащото разпределение на учебното време не е в съответствие с добрите европейски практики. В повечето страни от ЕС учебните часове по География са около 2.0-2.5 пъти повече от тези в България. Това необосновано административно ограничаване на хорариума от учебни часове на предмета "География и икономика" предопределя огромното несъответствие между уроците за нови знания от една страна и тези за практическа работа, обобщение и преговор, от друга. В резултат на непроменения обем предвиденото учебно съдържание следва да се преподава в силно компресиран вид и за много кратко време. Съвсем закономерно учениците не могат да усвоят и затвърдят трайни и системни знания по география, както и да изградят съответните компетенции. Лавината от географска информация, която е характерна за съвременното информационно общество в епохата на интернет ги затрупва допълнително и те не могат да се ориентират в нея.

Ако се направи един бегъл ретроспективен анализ на седмичния брой часове по география в българското училище, се вижда, че в последните години той е намалял необосновано и безпрецедентно (Вж. таблицата).

2. Нормативна неравнопоставеност при оценяването на отделните компоненти на матурите и в обхвата на проверяваното учебно съдържание.

Държавните зрелостни изпити през тази година потвърдиха, че много ученици имат непреодолими трудности при самостоятелното съставяне на текст. Това умение се формира главно в процеса на обуче-

Таблица № 1. Седмичен брой часове по География (по П. Лазаров, 2009)

Клас (в момента)	Години										
	1880	1903	1912	1925	1936	1945	1953	1964	1979	1990	2007
V	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1,5
VI	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1,5
VII	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1,5
VIII	2	-	-	2	2	2	2	2	2	2	1,5
IX	1	2	2	2	1	2	1	-	2	1	1,5
X	-	2	1	-	1	1	2	2	2	2	1,5
XI	-	-	1	2	2	1	-	-	-	-	-
XII	-	-	2	2	2	2	-	-	-	-	-
Общ брой	11	10	12	14	14	14	11	10	12	11	9

нието по български език и литература. По "География и икономика" зрелостниците следва да притежават знания и компетенции за разбиране на текст с определено научно и популярно съдържание. Зрелостниците по "География и икономика" трябва да имат и специфични умения за пространствено ориентирание, за вярна оценка в разположението на обектите и явленията.

На какво основание експертите в МОН са определили, че съставянето на текст по български език и литература има относително тегло в крайната оценка на зрелостника 30%, а по "География и икономика" тя е 35%. Следователно налице е несъответствие при оценяването на резултатите от държавните зрелостни изпити.

Друг негативен момент е прекомерното разширяване на обхвата на проверяваните и оценявани знания по "География и икономика". Така например по "История и цивилизация" са определени за проверка знания по История на България и съвременна световна история (само с **4 тематични ядра** – Версайска система, политически системи в Европа, международни отношения през 30-те/50-те години, процесите на евроинтеграция); по "География и икономика" е включена География на България и цялата останала съдържателна структура на географското знание или общо **28 тематични ядра** без тези за България (природна география, география на населението и селищата в света, политическа география и геополитика, география на световното стопанство по сектори и отрасли, регионална география и география на отделни страни (типични представители на регионите), глобалните проблеми на съвременността и обща география с подходи и методи, географски информационни системи).

При задачите на държавните зрелостни изпити през 2009 година посочената разлика се откроява съвсем ясно. От общо 30 затворени въпроса по "История и цивилизация", 26 са по История на България и само 4 по съвременна световна история. При отворените въпроси само в два от тях има елементи на оценяване на знания по съвременна световна ис-

тория, а всички останали са за История на България. При "География и икономика" съотношението е следното:

- от 30 затворени въпроса, 20 са за България и 10 за география на света;
- при отворените въпроси от общо 6 – само 3 са за България и 3 са общгеографски и за света.
- При практическите (картографски) задачи една е за България и една за света.

Изводът е, че при учебния предмет "История и цивилизация" проверката и оценката на знания извън тематиката по История на България има незначително място, а при "География и икономика" е включено почти цялото съдържателно поле на обучението в средното училище, като при това относителният му дял е около една трета от оценяваното знание. Както беше отбелязано по-горе учебните часове по "История и цивилизация" в гимназиалния курс са два пъти повече, а обхватът на проверяваните знания е ограничен почти само до История на България. Тази неравнопоставеност е израз на цялостното подценяване от експертите на МОН на географското знание, за разлика от общоевропейските добри практики.

3. Дискриминационната неравнопоставеност на учителите, преподаващи "География и икономика".

Според Наредба № 3 от 2008 г. на Министерството на образованието и науката, учителите по география, имат годишен норматив от 720 учебни часа, при 684 часа за учителите по физика, химия и биология и 648 часа за учителите по български език и литература, математика и чужди езици. Това не е нищо друго освен дискриминация. Специалисти с една и съща образователна степен и квалификация – учител, са неравнопоставени по отношение на обема на работата, която трябва да извършат, за да получат едно и също базово трудово възнаграждение.

Изтъркано и невярно по същество е схващането, че учителите по езици и математика проверят много текстове и задачи, а тези по другите учебни предмети са по-малко заети. За да направи своя норматив, учителят по география влиза в много повече

паралелки и работи с почти 50% по-голям брой ученици. Това определено има негативно влияние върху отношението и мотивацията на учителите по география и се отразява върху качеството на преподаването по предмета.

Уважаема г-жо Министър,

Нашите предложения за конструктивни и съдържателни управленски действия за преодоляване на посочените проблеми са следните:

1. Промяна в разпределението на учебното време и увеличаване на хорариума в учебни часове за "География и икономика" като **се въведе минимум от два учебни часа седмично обучение от 5. до 12. клас;**

2. Въвеждане на нов учебен предмет "География и икономика на Европейския съюз", в който да се дават много повече системни знания на българските ученици за европейското географско, политическо, икономическо и културно пространство и интеграционни процеси;

3. Промяна в учебните планове на всички профилирани и професионални училища, като в 12. клас се отделят 4 учебни часа седмично (за сметка на намаляване на часовете за ЗИП и профилирана подготовка) за подготовка за държавен зрелостен изпит по избран в края на 11. клас учебен предмет;

4. Промяна в наредбата за държавните зрелостни изпити като в частта за матурата по "География и икономика":

- отпадне съставянето на текст, а се усложнят и

разнообразят задачите с избираем отговор и отворените въпроси;

- се редуцира съдържателното поле на оценяваните знания, така че да стане възможно преговарянето на учебния материал преди държавния зрелостен изпит, а не той да прилича на конспект за държавен изпит на студенти;

5. Промяна в наредба № 3 от 18.02.2008 г. за нормите на преподавателска работа, като норматива на учителите по "География и икономика" се изравни с този на учителите по български език и литература, чужди езици, математика, информатика и технологии (вместо 720 часа да стане 648 учебни часа).

Уважаема г-жо Министър,

Настояваме за внимателно разглеждане на изказаните от нас съображения и направени предложения и предлагаме по нататъшното им обсъждане да стане в избрано от Вас време и формат. На основание на окончателно взетите при това решения и в рамките на Вашата компетентност, максимално бързо да се предприемат конкретни действия за отстраняване на констатираните проблеми в системата на средното образование, и в частност на обучението по "География и икономика".

Август, 2009 год.

С уважение:

университетски преподаватели по География
и учители по „География и икономика“
в средните училища на страната

Първият вариант на това отворено писмо е изпратен на 2.VII.2009 г. до министър Даниел Вълчев. Отговорът на писмото (изх. № 18-408 от 28.07.2009 г., подписан от Евгения Костадинова – Дирекция „Политика в общото образование“) е напълно идентичен на публикуваният тук, с изключение на добавените в края два нови параграфа (вж. електронния вариант на материала на адрес www.geography.iit.bas.bg).

Настоящото писмо, представено на вниманието на новото ръководство на МОН, е подкрепено от доц. д-р Н. Димов, гл. ас. Д. Димитров (СУ „Св. Кл. Охридски“), чл. кор. проф. д-р Т. Христов; проф. д-р Т. Кръстев, доц. д-р Т. Кръстева, гл. асист. Д. Владев, гл. асист. Р. Владева, гл. асист. Св. Станкова, гл. ас. Н. Ченкова, гл. ас. М. Пенерлиев (ШУ „Епископ Константин Преславски“); доц. д-р Ст. Дерменджиева, доц. д-р Ат. Дерменджиев, доц. д-р Ив. Марков, доц. д-р Р. Янков, гл. ас. д-р Сл. Димитров, ст. ас. П. Събева, ас. д-р Пл. Парашкевов (ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“), доц. д-р Ив. Дреновски (ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград), проф. д-р М. Генов, д-р Б. Кулов (Географски институт при БАН), учителите по география д-р Анко Иванов, Сн. Димитрова, П. Костадинов, М. Русинчовска-Мандова (София), М. Ганева, Д. Лавтерова, В. Димитрова, М. Маргенова, Р. Георгиева, Р. Рашева, Кр. Станкова, Я. Василива, А. Енчева, В. Кръстева, Д. Димитрова, Св. Савов (Сливен), Р. Цингова (Ямбол), Д. Радева, Д. Динев (Стара Загора), Ив. Йосифов, В. Жечев, И. Милев, Г. Янчева, С. Ваклев, С. Маринова, Д. Димитров, Ел. Стоянова, П. Бумбарова, Ст. Дойчинов, Ил. Русева, С. Иванов, В. Атанасов, Ил. Десподова (Шумен).

В редакцията на сп. „География '21“ Отвореното писмо се получи пост-фактум, поради което го публикуваме само за сведение. И за размисъл у читателите... (бел. ред.).

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Заместник-министър на образованието, младежта и науката

№ 18-408
14 12 2009 г.

ДО

Г-Н НЕНО ДИМОВ

ПРЕПОДАВАТЕЛ В ГЕОЛОГО-

ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ДИМОВ,

В Министерството на образованието, младежта и науката постъпи отворено писмо от университетски преподаватели по география и учители по география и икономика, с предложения за конструктивни и съдържателни управленски действия относно географското образование в българското училище.

Във връзка с направените предложения Ви уведомяваме за следното:

Въвеждането на нов учебен предмет „География и икономика на Европейския съюз“ е нецелесъобразно, защото противоречи на концепцията за присъствието на гражданското образование в българското училище. В нея е заложен интердисциплинарният подход на обучение, в който ДООИ за учебно съдържание по гражданско образование се реализират чрез възможностите на отделни учебни предмети. Водеща роля за осъществяването на гражданското образование в училище имат не само учебните предмети от КОО „Обществени науки и гражданско образование“ (роден край, околна среда, човекът и обществото, история и цивилизация, география и икономика, психология и логика, етика и право, философия и свят и личност). Предметите от останалите културно-образователни области също имат значение за реализиране на целите на гражданското образование чрез възможностите на учебното съдържание по съответните учебни предмети, както и различните извънкласни и извънучилищни дейности. Присъствието на темата за Европа и

Европейския съюз по няколко учебни предмети осигурява възможност за коментирането ѝ в различен контекст и затвърждаването на знанията на учениците в необходимата последователност съобразно техните възрастови особености. Проблематиката намира своето естествено продължение в учебните програми по „Свят и личност“. Учебният предмет има интегративен и интердисциплинарен характер и с него завършва задължителната и профилираната подготовка на учениците в КОО "Обществени науки, гражданско образование и религия". Той има подчертано практическа насоченост и предоставя възможности на младите хора за лична изява, демонстрирайки в различни форми подготовката си по гражданско образование, както и активно, компетентно и отговорно социално поведение.

Извеждането на темата в самостоятелен предмет няма да допринесе за по-качествено усвояване на знания, а още по-малко за личностни и практически умения, необходими за бъдещите граждани на Европейския съюз.

Исканата промяна в учебно-изпитната програма за ДЗИ по география и икономика изисква дискусия на широка основа с различни представители на географската общност.

Университетските преподаватели и изследователи по география и най-вече учителите по география и икономика са обезпокоени както от намаления хорариум в прогимназиалния и гимназиалния етап на средното училище, така и от високата норма за задължителна преподавателска работа. Ние осъзнаваме, че това е причина учителите да преподават в повече класове в училище, което изисква и подготовка за няколко методични единици. Високата ангажираност с непосредствената преподавателска работа е причина и за редуцирането на част от тях, което противоречи на ДОО за учебното съдържание и учебните програми по география и икономика, както и на Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка, която извежда като национален приоритет качеството на образование в българското училище.

Коригирането на нормата за задължителна преподавателска работа на учителите по география и икономика от 720 часа годишно на 684 часа годишно, изисква промяна на Приложение № 1 към чл. 3 ал. 6 на Наредба №3/18.02.2008 г. за нормите за задължителна преподавателска работа и реда за определяне на числеността на персонала в системата на народната просвета.

С уважение,

МИЛКА КОДЖАБАШЕВА

*Заместник-министър на образованието,
младежта и науката*

